

HIPNOTIZŐRÖK ARCHAIKUS BEVONÓDÁSÁNAK VIZSGÁLATA

BÁNYAI ÉVA¹ – JÓZSA EMESE¹ – KÖLTŐ ANDRÁS^{1,2}

¹ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

²National University of Ireland Galway, Health Promotion Research Centre

E-mail: banyai.eva@ppk.elte.hu

Beérkezett: 2018. október 20. – Elfogadva: 2018. december 6.

Háttér és célkitűzések: Az alany hipnotizőrrel kapcsolatos áttételi érzelmi bevonódását az Archaikus Bevonódási Skálával – ABS(A) lehet vizsgálni. A hipnózis interaktív megközelítése azonban szükségessé teszi, hogy a hipnotizőr archaikus bevonódását is mérni lehessen. A jelen kutatásban az erre a célra általunk kialakított huszonkét tételes hipnotizőri Archaikus Bevonódási Skála – ABS(H) – megbízhatóságát, faktor-szerkezetét és a bevonódás intenzitását vizsgáltuk.

Módszer: 22 hipnotizőr összesen 387 alannal elvégzett kísérleti hipnózisa után az alanyok és hipnotizőrök egyaránt kitöltötték az ABS-t. Az alanyokra és hipnotizőrökre vonatkozó adatok leíró statisztikai elemzése mellett feltáró faktoranalízissel vizsgáltuk az ABS(H) kérdőív szerkezetét. Összevetettük a hipnotizőrök és alanyaik archaikus bevonódásának mértékét, illetve az egyes hipnotizőrök közötti különbségeket.

Eredmények: Az ABS(H) három faktorba szerveződik: Kötődés és pozitív kapcsolat, Gondoskodás és törődésigény, Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől. Az ABS(H) ugyanolyan jó megbízhatóságú, mint az ABS(A). Az alanyok és hipnotizőrök archaikus bevonódása között nem vagy csak alacsony hatásméretű különbséget találtunk. Az egyes hipnotizőrök archaikus bevonódása viszont szignifikáns különbségeket mutatott. Következtetések: Az ABS(H) alkalmas arra, hogy laboratóriumi helyzetben megbízhatóan mérje a hipnotizőrök alannal kapcsolatos viszontáttételi érzelmeit. Eredményeink arra utalnak, hogy az alanyok hasonló erősségű archaikus bevonódást élnek át különböző hipnotizőrökkel, az egyes hipnotizőrök érzelmi viszonyulása azonban jelentősen eltérhet más-más alannal végzett laboratóriumi hipnózisok során. Ez a megfigyelés fontos adalékokat szolgáltat a hipnoterápiás kapcsolat jobb megértéséhez is.

Kulcsszavak: hipnózis, archaikus bevonódás, áttétel, viszontáttétel, interakciós szemlélet

BEVEZETÉS

A speciális hipnotikus kapcsolat – raport – és az archaikus bevonódás fogalom kialakulásának történetét Bányai, Varga és Gősiné Greguss (2001) részletesen tárgyalja, ezért itt csak a legfontosabb tényezőket emeljük ki.

Raport

A hipnózist alkalmazó gyógyítók – akkori elnevezéssel: „magnetizőrök” – már a 18. században beszámoltak arról, hogy a magnetizmus során a magnetizőr és páciense között speciális kapcsolat, ún. *raport* alakul ki, ami találkozásaik között is fennmarad (Ellenberger, 1970). Franz Anton Mesmer, a modern hipnózis megalapozója a korabeli fizikából kölcsönözte a raport fogalmát, azt a mágneses „fluidum” magnetizőr és alany közötti áramlására alkalmazta. Mesmer tanítványa, Puységur márki a raportot már egyértelműen pszichológiai természetűnek tartotta.

A raport fogalom Braid (a hipnózis szakkifejezés megalkotója) munkásságának hatására háttérbe szorult: ő inkább az alany szerepét hangsúlyozta. Hatására későbbi fontos hipnózisszakemberek, mint például Charcot és Bernheim sem elemezték a hipnotizőr és alanya közötti raportot, bár Bernheim (1884) egy írásában a szülő–gyerek kapcsolathoz hasonlította a hipnózist. Janet (1897) hangsúlyozta, hogy a raport emocionális színezete betegről betegre változik, és az erotikus szenvedélytől az anyai vagy gyermeki szeretetig sok elem keveredhet benne, de mindig van egy közös alapeleme: a páciens függőség iránti igénye. A raport fogalmáról részletes elemzés olvasható Józsa (2011) tanulmányában.

Áttétel és viszontáttétel

Pályája kezdetén Freud is alkalmazta a hipnózist (Bachner-Melman és Lichtenberg, 2001). A páciens által átélt, a terapeutára irányuló *áttétel* (a korábbiakban indulatát-tétel) fogalmát a raportból vezette le, és ebben kereste a hipnotikus szuggesztió megértésének kulcsát. Később azonban kiterjesztette a fogalom jelentését, és részletesen elemezte az áttételnek a terápiában és más kapcsolatokban betöltött szerepét.

Az áttétel folyamatának lényege Freud szerint az, hogy a páciens a múltjában gyökerező érzelmi mozzanatok és fantáziákat jelenít meg és vetít ki a terapeutára. Ezek az érzelmek eredetileg valamely jelentős személyhez – leggyakrabban a páciens szüleihez – kapcsolódtak, és a terápia során elkerülhetetlenül aktiválódnak, illetve tudatosulnak; ám ezúttal a terapeutára irányulnak. Úgy vélte, hogy hipnózisban a személy infantilis regresszióba kerül, s ekkor a hipnotizőr, illetve a terapeuta szülői magatartásformát testesít meg, ami lehetőséget ad az anyához vagy apához kapcsolódó elfojtott, libidinális impulzusok, transzformált komplexusokra történő reagálásra (Freud, 1921/1995). Ferenczi (1909/2002) az áttétel jellege szerint két hipnózistípust különített el, a szeretetre épülő „anyai” és a félelmen alapuló „apai” típust.

Noha Freud később elhagyta a hipnózist, a későbbiekben a pszichoanalitikus megközelítésű terapeuták némelyike ismét elkezdte alkalmazni azt, és a hipnózis során megjelenő áttétel különböző formáit azonosították (Brown és Fromm, 1986; Eisen, 1993; valamint lásd Bányai tanulmányát a jelen tematikus számban pp. 7–26.).

Már maga Freud is megfigyelte – nyomában pedig Ferenczi részletesen leírta –, hogy az áttétel kölcsönös folyamat, s a terapeutában is megjelenhetnek a pácienssel szembeni *viszontáttételi* érzések (Cabré, 1999). Freud a viszontáttételt károsnak és a pszichoanalízis elveivel összeegyeztethetetlennek tartotta. Ez a felfogás azóta fokozatosan megváltozott, s a terapeuta viszontáttételi érzelmeinek Kernberg (1965) már diagnosztikus értéket tulajdonít, azok elemzését a pszichoanalitikus terápia egyik legfontosabb eszközének tartja.

A hipnózis erős hatást gyakorol nemcsak az alanyra, de a hipnotizőrre is. Még a látszólag semleges laboratóriumi hipnózisokban is erős érzelmek jelenhetnek meg mindkét résztvevőnél: az archaikus bevonódás kölcsönös, interaktív jelenség (Bányai, 2008; Bányai, Gősi-Greguss, Vágó, Varga és Horváth, 1990; Bányai és Tauszik, 2009). Emiatt fontosnak tartjuk, hogy a hipnotizőr áttételi érzelmeit is az interakciós vizsgálatok tárgyává tegyük.

Archaikus bevonódás

A hipnózis 20. századi reneszánszát elősegítő kutatók közül Shor (1962, 1979) volt az első, aki – a pszichoanalitikus szerzőkkel egyetértésben – a hipnózis egyik alapvető dimenziójának tekintette a hipnotizőr és hipnotizált kapcsolatát. Shor szerint a hipnózis lényege csak akkor tárul fel, ha két ember közötti dinamikus kölcsönhatásként fogjuk azt fel. White (1941) kétdimenziós hipnózismodelljét kiegészítve – ahol a hipnotikus szerepjátszás és a transz dimenziók képezték a megközelítés két alappillére – Shor a kapcsolatot tekinti a hipnózis harmadik pillérének. Ennek a dimenzióknak az *archaikus bevonódás* nevet adta. Az archaikus bevonódás alapjának a hipnotizőr személyére irányuló (archaikus) tárgykapcsolatot tekinti. Bár szerinte az archaikus bevonódás kísérleti körülmények között nem, csak a terápiás helyzetben alakul ki, az 1970-es évektől kezdve több kutatócsoport – pl. Sheehan és Dolby (1979), illetve Levitt, Baker és Fish (1990) – is empirikus vizsgálatokat kezdett e jelenség megértésére.

Az alanyok archaikus bevonódásának gyors és megbízható mérésére Nash és Spindler (1989) dolgozott ki papír-ceruza tesztet. A 452 vizsgálati személy részvételével elvégzett validálási vizsgálatok alapján tizenkilenc tételes Archaikus Bevonódási Skálát (ABS) alakítottak ki. Elemzésük szerint az ABS megbízható (Cronbach-alfa: 0,95), és a skálán belül három faktor különíthető el: 1. *A hipnotizőr hatalmának érzékelése* (tételei: 3, 4, 9, 12, 13 és 14), 2. *A hipnotizőrhöz való pozitív érzelmi kötődés* (tételei: 1, 2, 5, 6, 7, 8 és 11) és 3. *A negatív megítéléstől való félelem* (tételei: 10, 15, 16, 17, 18 és 19). A faktorkok által megmagyarázott variancia rendre 23,32%, 22,59% és 22,27%, összesen 68,18%.

Munkacsoportunk magyar mintán is elvégezte az ABS faktorszerkezetének elemzését (Bányai, Varga és Gősiné Greguss, 2001). Az 593 alany hipnózis után kitöltött kérdőíveinek faktoranalízise szintén három, az eredeti változattól kissé eltérő faktort

azonosított: 1. *Csodálat és kötődés* (tételei: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 és 11); 2. *Félelem a negatív megítéléstől* (tételei: 2., 10., 16., 17., 18., és 19) és 3. *Függőségigény* (tételei: 12, 13, 14 és 15). A három faktor által megmagyarázott variancia rendre 27,61%, 19,94%, illetve 14,16%, összesen 61,71%. A tizenkilenc tétel összesítve a (pozitív) archaikus bevonódás indikátora (ABS+); a három faktor pedig az egyes dimenziók mérésére alkalmas.

Az archaikus bevonódás tágabb értelmezése

Az interakciós szemléletnek és a hipnózis szociál-pszichobiológiai elméletének megfelelően (lásd Bányai tanulmányát a jelen tematikus számban, pp. 7–26.) az archaikus bevonódás kérdőíves vizsgálatát két szempont alapján kiterjesztettük. A hipnózis interakciók utáni Párhuzamos Élményelemző Technikával feltárt élmények arra utaltak, hogy az áttételi kapcsolat negatív érzelmi színezetű is lehet, illetve a hipnotizőröknél is megjelenik (Bányai és mtsai, 1990; Varga, 2017; Varga, Bányai és Gósi-Greguss, 1994). Mivel az eredeti skála a bevonódásnak csak a pozitív oldalát vizsgálja, kidolgoztuk az archaikus bevonódás negatív vetületének mérőeszközét (ABS–), illetve az ABS(H) kérdőívet a hipnotizőrök archaikus bevonódásának mérésére.

A negatív bevonódást mérő változat az eredeti tizenkilenc pozitív tétel tartalmi elmentétpárjaiból állt (pl. az eredeti kérdőív 9. tétele: „Valahogy jólesett részesülni a hipnotizőr hatalmában”, aminek negatív bevonódásra utaló átfogalmazása: „Valahogy rosszul esett, hogy szinte eltörpültem a hipnotizőr mellett”). A vizsgálati személyek jelentős része nem vagy csak alig számolt be ilyen negatív érzelmekről, azaz padlóhatás érvényesült. Emiatt végül az ABS-nek egy olyan huszonekét tételes változatát alakítottuk ki, melyben az eredeti tizenkilenc pozitív bevonódásra utaló tételt a skála végén három negatív tétel egészíti ki (az a három tétel, amely a negatív skála kidolgozásakor elvégzett vizsgálatban a legmagasabb átlagértékeket kapta). Ezt a változatot (1. *melléklet*) használtuk azokban a hipnóziskísérletekben is, melyeket a jelen tanulmány bemutat. A huszonekét tételes változathoz alanyok esetén tehát számolható egy ABS+ összpontszám, aminek értéke a pozitív bevonódás mértékével egyenesen arányos (a tizenkilenc pozitív tétel alapján, az elérhető pontszám 19–133 pont között változhat), egy ABS– összpontszám, amely a negatív bevonódás mértékét tükrözi (a három negatív tétel alapján, tehát 3–21 pont közötti értéket vehet fel), illetve a három pozitív faktor átlagolt pontszáma (*Csodálat és kötődés*; *Félelem a negatív megítéléstől* és *Függőségigény*, értékük 1–7 pont között lehet), melyek a pozitív bevonódás finomabb elemzését teszik lehetővé.

Az ABS(H) az alanyok kérdőívében alkalmazott huszonekét tétel hipnotizőr nézőpontjából értelemszerűen átfogalmazott változatából áll (pl. a kérdőív 9. tétele: „Valahogy jólesett részesülni a hipnotizőr hatalmában” helyett: „Valahogy jólesett az alanyt a hatalmában részesíteni” (2. *melléklet*).

A jelen elemzés célja, hogy megvizsgáljuk a hipnotizőrök esetében is az ABS kérdőív megbízhatóságát és faktorszerkezetét, illetve összehasonlítsuk az alanyok és hipnotizőrök archaikus bevonódását egyéni hipnóziskísérletek során. Vizsgálatunkkal azt a hipotézist is tesztelni kívántuk, hogy a hipnotizőrök az alanyokéhoz hasonló erősségű tárgykapcsolati érzelmeket élnek át hipnózis során.

MÓDSZER

Az elemzett egyéni hipnóziskísérletek rövid áttekintése

A jelen tanulmány az ELTE PPK Affektív Pszichológia Tanszékén működő Hipnózis-kutató Laboratórium négy korábbi vizsgálata keretében végzett egyéni hipnózisok ABS-adatainak másodlagos elemzésén alapul.

Kutatócsoportunk az önként jelentkező alanyoktól és kísérleteinkben önkéntesen dolgozó hipnotizőröktől minden esetben informált, írott beleegyezést kért. Az ELTE PPK Kutatásetikai Bizottság 2015/271. számú határozatában engedélyezte, hogy kutatócsoportunk az ABS-t és más mérőeszközöket standard laboratóriumi hipnózisok keretében használja.

Két kísérletben a hipnabilitás mérésére standard eljárást, a Stanford Hipnotikus Szuszeptibilitási Skála A és C változatának (Weitzenhoffer és Hilgard, 1959, 1962) magyarra adaptált formáját (SHSS:A: Mészáros, Bányai, Greguss, Gerber és Csókay, 1973), illetve SHSS:C: Bányai, Mészáros, Greguss, Gerber és Csókay, 1974) alkalmaztuk. Egy további kísérlet részben volt standard: az SHSS:C protokollját egészítették ki egyéb feladatok. Feldolgoztuk egy szabad interakciót alkalmazó hipnózissorozat adatait is: a hipnotizőrök szabad riportalakítás, indukció és mélyítés után szintén szabadon alakítottak ki analgéziát az alanyok szubdomináns kezére, amit három előre meghatározott, standard feladat és szabad dehipnózis követett. A kísérletsorozatok további részleteit lásd Józsa (2012); Varga (2017).

Résztvevők

A négy vizsgálatban összesen 387 alany (147 férfi és 248 nő, átlagéletkoruk $33,78 \pm 14,43$ év, 15 és 79 év közöttiek) és 22 hipnotizőr (4 férfi, 18 nő; átlagéletkor 40 év, 24 és 63 év közöttiek) vett részt. A hipnotizőrök által végzett hipnózisok száma jelentősen eltért: volt olyan hipnotizőr, aki csak egy alkalommal hipnotizált, míg az egy hipnotizőr által vezetett legtöbb alkalom nyolcvan volt. Az ABS kérdőív alapján végzett elemzésből adathiány miatt két ülés adatait töröltük.

Statistikai elemzés

Az ABS(H) szerkezetének vizsgálatára a pozitív tételeken feltáró faktorelemzést végeztünk. Ellenőriztük a kapott faktorok és a pozitív-negatív skálák reliabilitását. A hipnotizőrök és alanyok ABS-pontszámait Mann–Whitney-próbával, az egyes hipnotizőrök és alanyaik archaikus bevonódását (a hipnotizőr személye szerint) egyszempontos varianciaanalízissel vizsgáltuk. Mivel a szóráshomogenitás feltétele sérült, és az egyes hipnotizőrök jelentősen eltérő számú hipnózist végeztek, a varianciaanalízis során bootstrap technikát alkalmaztunk (az iterációk száma: 1000).

EREDMÉNYEK

A hipnotizőr ABS faktoranalízise

Az egyes hipnotizőrök által végzett hipnózisok száma erősen szóródott (1–80 egyéni hipnózis), ezért az ABS+ tizenkilenc tételét felhasználva a faktoranalízist két módon is elvégeztük. 1. A teljes mintán (387 hipnózisülés három kísérletből) és 2. az egyik vizsgálat standard, SHSS:A üléseiből kiválasztva azoknak a hipnotizőröknek az üléseit, akik legalább 12 ülést vezettek (akik többet, azoknál az első 12 ülést); így tíz hipnotizőrtől összesen 120 ülést elemeztünk. Ezt az indokolta, hogy az ülések nem teljesen tekinthetők függetlennek egymástól, hiszen a hipnotizőrök általában több alkalommal is hipnotizáltak, 32 alany pedig kétfordulós vizsgálat során kétszer is részt vett hipnózison. Ez az elsőfajú hiba megemelkedését eredményezi (design effect, DEFF). A hipnotizőrök többszöri szereplése az ilyen vizsgálatokban nem küszöbölhető ki, azonban az egyes hipnotizőrök által vezetett ülések számának nagy változatossága magas DEFF-értékeket eredményezett, illetve az össz minta esetén a kísérleti elrendezés sem volt egységes. A második faktoranalízis biztosította, hogy azonos kísérleti helyzetben azonos mennyiségű ülést vezető hipnotizőrök üléseit elemezhesük, alacsonyabb DEFF-értékek mellett. Mivel a két elemzés azonos faktorszerkezetet eredményezett (1. táblázat), a továbbiakban a nagyobb mintán, több hipnotizőr adatával végzett elemzés eredményeit mutatjuk be.

A Kaiser–Meyer–Olkin-mutató (a teljes mintában KMO = 0,919) és a Bartlett-teszt ($p < 0,001$) megerősítette, hogy az ABS(H) tételei alávethetők a feltáró faktoranalízisnek. A Varimax rotációval elvégzett főkomponens-elemzés (1. táblázat) három faktort eredményezett, melyek jól illeszkednek az ABS(A) eredeti, illetve magyar mintán talált, fentebb ismertetett faktoraihoz. A teljes, 387 fős mintában a megbízhatósági mutatók a következők: 1. *Kötődés és pozitív kapcsolat* (Cronbach-alfa = 0,88); 2. *Gondoskodás és törődésgény* (Cronbach-alfa = 0,90), 3. *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől* (Cronbach-alfa = 0,92). A három faktor által megmagyarázott variancia rendre 28,54%, 21,24%, illetve 19,73%, összesen 69,51%.

1. táblázat. Az ABS+ (H) feltáró faktoranalízisének eredménye a feldolgozott 387 egyéni hipnózisülés, illetve a részleges, 120 hipnózisülésből álló minta alapján (főkomponens-elemzés, Varimax rotációval)

	Teljes minta ($N = 387$)			Részleges minta ($N = 120$)		
	F1	F2	F3	F1	F2	F3
	Kötődés és pozitív kapcsolat					
1. Néha úgy éreztem, hogy nagyon erősen kötődöm a hipnotizálthoz. Olyan érzés volt ez, amit általában csak a gyerekei, egyes betegei/ tanítványai és a legjobb barátai iránt érez az ember.	0,85	0,21	0,10	0,80	0,30	0,17
2. Nem is tudom miért, de valahogy tényleg nagyon a hipnotizált kedvében akartam járni.	0,79	0,14	0,33	0,85	0,10	0,27
3. Úgy tűnt, hogy a hipnotizált minden szava és tette valahogy befolyásolta az érzéseimet.	0,67	0,24	0,41	0,66	0,25	0,39

1. táblázat folyt.

	Teljes minta (N = 387)			Részleges minta (N = 120)		
	F1	F2	F3	F1	F2	F3
4. Úgy éreztem, hogy minden, amit a hipnotizált tett és mondott, mélyen érint.	0,64	0,34	0,41	0,76	0,27	0,32
8. Rendkívüli csodálatot éreztem a hipnotizált iránt.	0,71	0,23	0,12	0,65	0,33	0,19
Gondoskodás és törődésigény						
5. Amíg hipnotizáltam, szinte esendőnek éreztem a hipnotizáltat.	0,27	0,85	0,15	0,26	0,88	0,16
6. Úgy éreztem, hogy a hipnotizált gyámolításra szorul.	0,21	0,87	0,18	0,24	0,88	0,17
7. Kissé naivnak éreztem a hipnotizáltat.	0,02	0,80	0,19	0,04	0,86	0,17
11. Valahogy inkább gyermekével lévő szülőnek éreztem magam, mintsem egy felnőttel lévő hipnotizőrnek.	0,39	0,73	0,06	0,41	0,77	0,15
12. Úgy éreztem, hogy én vagyok a vezető, a hipnotizált pedig követ engem.	0,29	0,59	0,41	0,41	0,61	0,29
13. Amíg hipnotizáltam, vigyázni, óvni akartam a hipnotizáltat.	0,49	0,55	0,42	0,53	0,57	0,44
Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől						
9. Valahogy jólesett a hipnotizáltat a hatalmamban részesíteni.	0,30	0,45	0,59	0,45	0,49	0,51
10. Arra törekedtem, hogy a hipnotizált meg akarjon felelni nekem.	0,09	0,25	0,80	0,26	0,25	0,75
14. Én akartam meghatározni, hogy a hipnotizált mit tegyen.	0,07	0,27	0,80	0,24	0,30	0,73
15. Azt akartam, hogy a hipnotizált rám figyeljen.	0,16	0,26	0,73	0,45	0,27	0,54
16. Amikor olyat kértem, amit a hipnotizált nem tudott megtenni, rossz érzésem támadt.	0,18	0,07	0,70	0,05	0,16	0,79
17. Aggasztott, hogy a hipnotizált nem kedvel majd.	0,22	0,08	0,79	0,18	0,11	0,83
18. El akartam kerülni, hogy a hipnotizált csalódjon bennem.	0,38	0,11	0,75	0,44	0,13	0,77
19. El akartam kerülni, hogy a hipnotizált megharagudjon rám.	0,29	0,09	0,80	0,35	0,09	0,51
Rotáció utáni variancia (%):	28,54	21,24	19,73	23,46	23,55	0,75
Rotáció utáni halmozott variancia (%):	28,54	49,78	69,51	23,46	47,01	0,73

Megjegyzés: Az összminta (387 ülés, 22 hipnotizőr adatai) alapján a DEFF-értékek: ABS+(H) 11,53; ABS-(H) 5,15; Kötődés és pozitív kapcsolat 8,96; Gondoskodás és törődésigény 7,64; Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől 13,54. A fentivel megegyező faktorokat eredményező második faktoranalízis (azonos kísérleti helyzetben azonos mennyiségű hipnózist végző hipnotizőrök, 120 hipnózis, 10 hipnotizőr) mintájában a DEFF-értékek: ABS+(H) 8,07; ABS-(H) 2,09; Kötődés és pozitív kapcsolat 6,14; Gondoskodás és törődésigény 9,57; Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől 4,61.

Az Archaikus Bevonódási Skála megbízhatósági elemzése

Az ABS kérdőív megbízhatósági elemzését mind az eredeti, csak a tizenkilenc pozitív tételt tartalmazó változat, mind a három negatív tétel esetén, illetve a faktorok alapján is elvégeztük, az alanyok és hipnotizőrök almintáján is. Eszerint az ABS+ megbízhatósági mutatója mindkét esetben megfelelő, míg az ABS- esetén a Cronbach-alfa nem éri el a konvencionálisan elfogadott 0,70-es értéket, bár a hipnotizőrök mintáján megközelíti azt (2. táblázat). Ezeknek a kissé alacsony értékeknek a tételek csekély száma lehet az oka.

Az ABS+ kérdőív faktoraira vonatkozóan is elvégeztük a megbízhatósági elemzést, aminek alapján a faktorok megbízhatósága mind az alanyok, mind a hipnotizőrök mintáján megfelelő (2. táblázat).

2. táblázat. Az alanyok és hipnotizőrök ABS kérdőívének Cronbach-alfa értékei

Alanyok (387 ülés)		Hipnotizőrök (387 ülés)	
Skála/faktor	Cronbach-alfa	Skála/faktor	Cronbach-alfa
ABS+ (A)	0,92	ABS+ (H)	0,94
ABS- (A)	0,61	ABS- (H)	0,68
Csodálat és kötődés	0,94	Kötődés és pozitív kapcsolat	0,88
Félelem a negatív megítéléstől	0,87	Gondoskodás és törődésigény	0,90
Függőségigény	0,83	Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől	0,92

A hipnotizőrök archaikus bevonódásának mértéke és egyéni különbségei

Megvizsgáltuk, hogy a hipnotizőrök és az alanyok archaikus bevonódásának mértéke hogyan viszonyul egymáshoz. A 3. táblázat foglalja össze az alanyok és hipnotizőrök archaikus bevonódásának leíró statisztikai adatait és összehasonlításuk eredményét. Az alanyok és hipnotizőrök pontszámainak összevetése a kérdőív eltérő faktorszerkezete miatt csak az ABS+ és ABS- pontszámoknál lehetséges. Bár ahogy a táblázatról leolvasható, a Mann-Whitney-próba szerint az alanyok szignifikánsan intenzívebb pozitív archaikus bevonódásról számolnak be, mint a hipnotizőrök, a hatásméret alacsony (Cohen- $d = 0,37$). A negatív bevonódás esetén a különbség nem szignifikáns az alanyok és hipnotizőrök között. A 22 hipnotizőr által a 387 interakció során az ABS(H) faktorain elért átlagos pontszámok: *Kötődés és pozitív kapcsolat*: $3,19 \pm 1,35$; *Gondoskodás és törődésigény*: $2,95 \pm 1,51$; $2,53 \pm 1,45$; *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől*: $2,72 \pm 1,39$. Az alanyok faktorokon elért átlagos pontszámai: *Csodálat és kötődés*: $3,31 \pm 1,57$; *Félelem a negatív megítéléstől*: $2,98 \pm 1,43$ és *Függőségigény*: $4,15 \pm 1,69$.

A hipnotizőr személyének hatása az archaikus bevonódásra

Egyszempontos varianciaanalízissel hasonlítottuk össze az alanyok és hipnotizőrök ABS-pontszámait a hipnotizőr személyének szempontját használva, bootstrap mód-

3. táblázat. Az ABS kérdőív leíró adatai a hipnotizőrök mintáján, illetve az alanyok és a hipnotizőrök ABS+ és ABS- pontszámainak összehasonlítása

	Az ABS(A) kérdőívén elért pontszámok az ($n = 387$)		Az ABS(H) kérdőívén elért ($n = 387$)		A hipnotizőrök és alanyok archaikus bevonódásának összehasonlítása		
	átlag szórás		átlag szórás		Mann-Whitney- U	p	Cohen- d
ABS+	64,16 ±24,22	min.: 19 max.: 133	55,35 ±23,12	min.: 19 max.: 124	58803	< 0,01	0,37
ABS-	5,10 ±3,11	min.: 3 max.: 21	4,49 ±2,43	min.: 3 max.: 18	69644	0,07	0,22

szerrel. Az alanyok ABS+(A) és ABS-(A) pontszámai között az ANOVA nem mutatott ki szignifikáns különbséget a hipnotizőr személyének főhatása alapján: ABS(+): $F(386) = 1,30$; $p = 0,17$ ns.; ABS(-): $F(386) = 0,79$; $p = 0,73$ ns. A faktorok közül a *Félelem a negatív megítéléstől* és a *Függőségigény* esetében szintén nem találtunk szignifikáns különbséget: ABS(A) *Félelem a negatív megítéléstől* $F(386) = 1,02$; $p = 0,44$ ns.; ABS(A) *Függőségigény* $F(386) = 1,04$; $p = 0,41$ ns. Jelentősnek tűnő különbség mindössze a *Csodálat és kötődés* faktor esetében mutatkozott: ABS(A) *Csodálat és kötődés* $F(386) = 1,72$; $p = 0,03$, azonban a Scheffé-módszerrel végzett post hoc páros összehasonlítások itt sem mutattak ki szignifikanciát a hipnotizőrök iránti archaikus bevonódás mértékében. Ezért ebben a bontásban az alanyok pontszámait nem közöljük.

A hipnotizőrök között minden ABS(H) mutató esetében találtunk szignifikáns különbséget mind a hipnotizőr főhatása, mind a post hoc páros összehasonlítások alapján. A hipnotizőrök pontszámainak leíró statisztikai adatait az 4. táblázat tartalmazza. A hipnotizőrök ABS-pontszámainak összehasonlítása a hipnotizőr személyének főhatása szerint a következő: ABS+(H): $F(386) = 38,13$; $p < 0,001$; ABS-(H): $F(386) = 5,70$; $p < 0,001$; ABS(H) *Kötődés és pozitív kapcsolat*: $F(386) = 16,89$; $p < 0,001$; ABS(H) *Gondoskodás és törődésigény*: $F(386) = 13,21$; $p < 0,001$; ABS(H) *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől*: $F(386) = 70,34$; $p < 0,001$.

Összefüggések az archaikus bevonódás és az alany hipnotikus válaszkapcsolata között

Jelen vizsgálatunk megerősítette Nash és Spinler (1989) megfigyeléseit, valamint saját korábbi eredményeinket (Bányai és mtsai, 1990), miszerint az alanyok aktuális hipnotikus válaszkapcsolata és pozitív archaikus bevonódása között szignifikáns pozitív kapcsolat van ($r = 0,41$; $p < 0,001$). A hipnotizőrök pozitív archaikus bevonódása is szignifikánsan, pozitívan függött össze alanyaik szuggesztiókra adott válaszaik számával ($r = 0,27$; $p < 0,001$). Míg az alanyoknál az ABS+ faktorai külön-külön nem függtek össze hipnotikus válaszaikkal, a hipnotizőröknél az alanyok magasabb hipnotikus válaszkapcsolata különösen a *Gondoskodás és törődésigény* faktor magasabb pontszámával ($r = 0,41$; $p < 0,001$) és a *Kötődés és pozitív kapcsolat* mértékével ($r = 0,26$; $p < 0,001$) járt együtt.

4. táblázat. Leíró statisztikai adatok: A hipnotizőrök ABS-pontszámainak átlaga és szórása

Hipnotizőr	ABS+(H)	ABS-(H)	Kötődés és pozitív kapcsolat	Gondoskodás és törődés- igény	Kontrolligény és félelem a negatív meg- ítéléstől
1. (38 ülés) 37 éves nő	41,98±11,39	3,71±1,62	2,42±0,77	2,55±1,19	1,82±0,50
2. (10 ülés) 59 éves férfi	59,30±14,92	5,30±3,46	2,45±0,95	2,75±0,90	3,88±0,73
3. (19 ülés) 36 éves nő	38,79±8,62	3,21±0,71	2,42±0,45	1,86±0,74	1,94±0,44
4. (18 ülés) 62 éves nő	67,28±23,23	4,17±2,45	3,13±1,04	4,07±2,05	3,39±1,15
5. (6 ülés) 40 éves nő	63,00±13,37	4,67±2,66	3,70±0,73	3,72±1,59	2,77±0,75
6. (8 ülés) 44 éves férfi	58,25±12,60	4,25±1,91	3,72±0,68	2,94±0,83	2,75±0,76
7. (9 ülés) 51 éves nő	40,11 ±5,35	3,00±0,00	1,71±0,49	2,02±0,50	2,43±0,76
8. (4 ülés) 35 éves nő	41,75±12,71	3,00±0,00	2,16±0,68	2,75±1,40	1,81±0,16
9. (80 ülés) 52 éves nő	35,80±11,85	3,92±1,84	2,53±1,21	1,93±0,97	1,44±0,47
10. (6 ülés) 35 éves nő	81,00±14,21	9,33±5,35	3,80±0,83	4,19±1,45	4,60±0,78
11. (10 ülés) 47 éves férfi	19,20±0,42	3,00±0,00	1,00±0,00	1,03±0,07	1,00±0,00
12. (6 ülés) 44 éves nő	63,17±9,35	5,33±2,25	3,80±1,06	2,80±1,30	3,42±0,23
13. (23 ülés) 30 éves nő	75,43±13,43	5,65±1,85	3,73±0,90	3,00±1,06	4,85±0,76
14. (10 ülés) 38 éves nő	59,50±19,69	5,30±1,63	3,22±1,01	3,18±1,54	3,04±0,87
15. (45 ülés) 35 éves férfi	60,42±13,67	5,49 ±2,31	3,63±1,00	3,26±1,18	2,84±0,66
16. (23 ülés) 27 éves nő	98,70±17,59	6,30±4,65	5,07±1,19	4,90±1,30	5,49±0,75
17. (22 ülés) 29 éves nő	78,18±18,49	3,77±1,02	4,80±1,04	4,29±1,24	3,56±1,00
18. (22 ülés) 42 éves nő	49,00±13,33	3,10±1,54	3,07±1,17	2,57±1,24	2,27±0,64
19. (10 ülés) 32 éves nő	57,30±12,08	3,00±0,00	4,14±1,12	4,17±1,04	1,45±0,70
20. (15 ülés) 29 éves nő	73,50±10,81	6,13±2,06	4,11±1,00	3,89±1,05	3,72±0,55
Összminta (N = 384)	55,35±23,15	4,49±2,43	3,19±1,35	2,95±1,51	2,72±1,39

Megjegyzés: 384 hipnózisülés alapján, a csak egy, illetve két ülést tartó hipnotizőr adata itt nem szerepel.

MEGBESZÉLÉS ÉS KITEKINTÉS

Vizsgálatunk fő célja az volt, hogy empirikus adatokkal igazoljuk az általunk bevezetett hipnotizóri Archaikus Bevonódási Skála alkalmazhatóságát. Eredményeink igazolják, hogy hipnotizőrökben is kialakul az alanyok áttételi viszonyulásához hasonló mértékű és az ABS(H) skálával megbízhatóan mérhető archaikus bevonódás. Bár az alanyok ABS+ pontszámának átlaga szignifikánsan magasabb a hipnotizőrökénél, a hatásméret alapján ez nem tekinthető nagy különbségnek. Az ABS– pontszámban pedig nincs szignifikáns különbség az alanyok és hipnotizőrök között. Az adatok terjedelmének hasonlósága rámutat arra, hogy a hipnotizőrök bevonódásában nagyfokú változatoság van. Úgy tűnik, még a kísérleti helyzet is lehetőséget nyújt – hipnotizőrök esetében is – a skála által mérhető szinte maximális bevonódás megjelenésére. Ugyanakkor az alanyok bevonódásában a hipnotizőr személye szerint nem volt jelentős különbség. Ez azt sugallja, hogy a hipnotizőrök – akárcsak a terapeuták más-más klienssel végzett pszichoterápiás munkában – még a standard laboratóriumi helyzetben is eltérő intenzitású és színezetű viszontáttételi érzelmeket élhetnek át (miközben az alanyok érzelmi bevonódása különböző hipnotizőrök iránt is hasonló erősségű).

Vizsgáltuk az ABS(H) faktorszerkezetét is. Korábbi, kisebb elemszámmal végzett előzetes vizsgálatunk (Bányai és Tauszik, 2009) négy faktort azonosított: *Kötődés és pozitív kapcsolat*, *Gondoskodás és törődésigény*, *Félelem a negatív megítéléstől*, valamint *Kontrolligény*. Azonban a jelenlegi 387 hipnózisülés alapján végzett elemzés – az alanyokhoz hasonlóan – a hipnotizőröknél is három faktort azonosított, az elővizsgálat két faktorának összeolvadásával: *Kötődés és pozitív kapcsolat*, *Gondoskodás és törődésigény*, valamint *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől*.

A hipnotizőröknél a faktorok összetétele és emiatt elnevezése is kissé különbözik az alanyokétól. Míg az alanyoknál a kilenctételes *Csodálat és kötődés* faktor a leghangsúlyosabb, addig a hipnotizőröknél az ennek tükröképeként felfogható *Kötődés és pozitív kapcsolat* faktor mindössze öt tételtől tevődik össze. Az alanyok *Függőségigény* faktora csupán négy tételt tartalmaz. Az ezeknek megfeleltethető tételek a hipnotizőröknél fele-fele arányban a *Gondoskodás és törődésigény*, illetve a *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől* faktorba kerültek.

A hipnotizőrök esetében a *Kontrolligény és félelem a negatív megítéléstől* faktor tartalmazza a legtöbb (nyolc) tételt. Ebből öt tétel teljesen megfeleltethető az ABS(A) *Félelem a negatív megítéléstől* faktor tételeinek. Ugyanide rendeződik az alanyok *Függőségigény* faktorából ide átkerülő – korábban már említett – két tétel, melyeket egy olyan tétel egészít ki, amely az alanyoknál a *Csodálat és kötődés* faktorba tartozik.

Ezek a különbségek jól értelmezhetők a vizsgálatainkban részt vevő alany- és hipnotizőrpopulációk jellegzetességei alapján. A hipnózishelyzet mindkét interakciós partnerben aktiválhatta a korai szülő–gyerek kapcsolat érzelmi viszonyulási mintáit. Alanyaink egészséges, önként jelentkező személyek voltak, a hipnotizőrök pedig a Magyar Hipnózis Egyesület többségében terápiás gyakorlatot is folytató tagjaiból tevődtek össze. Természetes, hogy az egészséges személyekben is kialakul a függőségigény hipnózishelyzetben, hiszen feltehetően azért jelentkeztek a vizsgálatba, mert át akarták élni, hogy újszerű élményeket tapasztalnak meg a hipnotizőr szuggesztíóinak hatására (mint ahogy egy kíváncsi kisgyerek is szülei jelenlétében explorálhatja leginkább

az új környezetet). Ezt támasztja alá az is, hogy az alanyok a részvételért nem részesültek fizetésben. Egészséges felnőttekként valószínűleg nem vágytak különösképpen gondoskodásra. A hipnotizőrök terápiás, segítő attitűdje viszont úgy tűnik, ebben a kísérleti helyzetben is megnyilvánult. Munkacsoportunk más vizsgálataiban (l. Kasos és mtsai pp. 79-93., illetve Varga tanulmányát, pp. 95-112., a jelen tematikus számban) megfigyeltük, hogy a hipnotizőrben bekövetkező pszichoendokrin változások intenzitása összefüggött az alanyok által felidézett bizonyos szülői nevelési stílusokkal, ami arra utal, hogy a hipnotizőr tudattalanul reagálhat az alany által a hipnózisba „hozott” szülői kötődési modellekre.

Az alanyok szuggesztiókra adott aktuális válaszkészsége és az archaikus bevonódás összefüggéseinek mintázata mintha arra utalna, hogy az alanyokban annál erősebb a pozitív archaikus bevonódás, minél inkább reagálnak viselkedéses szinten is a hipnotikus szuggesztiókra. Ez a hipnotizőrökben is hasonló mértékű gondoskodást és törődést mobilizál. Bár a korrelációkból nem vonhatunk le ok-okozati kapcsolatra vonatkozó következtetéseket, a későbbiekben a viselkedéses válaszkészség mediáló szerepét is indokolt lenne vizsgálat tárgyává tenni.

A jelen vizsgálat hipnotizőreinek nemi, életkorbeli és hipnabilitás szerinti egyenlőtlen eloszlása nem tette lehetővé, hogy szisztematikusan vizsgáljuk archaikus bevonódásuk összefüggéseit ezekkel a tényezőkkel. A jövőben ezeknek a tényezőknek a hatását is érdemes vizsgálni.

Korábbi elemzésünkben a hipnózis stílusa és az archaikus bevonódás között is kapcsolatot találtunk. A jelen vizsgálat mintáján a stílusok megítélése eddig még nem történt meg. A hipnózis gyakorlati terápiás felhasználása szempontjából különösen fontosnak tűnik a hipnózis stílusa és az archaikus bevonódás közti összefüggés elemzése. A jelen vizsgálat azt mutatja, hogy míg az alanyok a hipnotizőr személyétől függetlenül hasonló mértékű archaikus bevonódást élnek át, addig az egyes hipnotizőrök által átélt archaikus bevonódás erőssége jelentős különbségeket mutat. Mintánkban szerepel olyan hipnotizőr, aki minden ABS(H)-skálán szinte a minimális pontszámot adta – azaz a kérdőíves adatok szerint érzelmileg nem vonódott be az általa végzett kísérleti hipnózisokba –, míg más hipnotizőrök erősebb pozitív vagy negatív érzelmeket fejeztek ki ilyen körülmények között is. Feltételezésünk szerint ez a különbség a hipnózis stílusával függhet össze. Ennek igazolására a hipnotizőrök archaikus bevonódásával kapcsolatos jövőbeli vizsgálatainkat a viselkedéses mutatókon kívül az élménymutatókra (lásd a jelen tematikus számban Józsa és mtsai, pp. 27–43., illetve Varga tanulmányait, pp. 95–112.), valamint a hipnotizőrök saját neveltetésével, szüleivel kapcsolatos élményeire (lásd a jelen tematikus számban Költő és mtsai tanulmányát, pp. 63–78.) is ki kívánjuk terjeszteni.

1. MELLÉKLET: AZ ALANYOKNÁL ALKALMAZOTT ABS KÉRDŐÍV*

Név: Dátum:

Az alábbiakban néhány megállapítást talál. Olvassa el figyelmesen valamennyit, és mindegyikre vonatkozóan karikázza be azt a számot, amelyik leginkább megfelel hipnózis alatti érzéseinek. A növekvő értékek fokozatos átmenetet jelentenek a két szélső érték között. Nincsenek helyes vagy helytelen válaszok, ne gondolkozzon túl sokat, hanem a hipnózisbeli érzéseit legjobban kifejező számot jelölje meg.

1. Néha úgy éreztem, hogy nagyon erősen kötődöm a hipnotizőrhez. Olyan érzés volt ez, amit általában csak a szüleim, egyes tanárait és a legjobb barátaim iránt érzek.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nem is tudom miért, de valahogy tényleg nagyon a hipnotizőr kedvében akartam járni.	1	2	3	4	5	6	7
3. Úgy tűnt, hogy a hipnotizőr minden szava és tette valahogy befolyásolta az érzéseimet.	1	2	3	4	5	6	7
4. Úgy éreztem, hogy minden, amit a hipnotizőr tett és mondott, mélyen érint.	1	2	3	4	5	6	7
5. Amíg hipnózisban voltam, szinte tökéletesnek éreztem a hipnotizőrt.	1	2	3	4	5	6	7
6. Úgy éreztem, hogy a hipnotizőr erős és hatalmas.	1	2	3	4	5	6	7
7. Úgy éreztem, hogy a hipnotizőr nagyon bölcs.	1	2	3	4	5	6	7
8. Rendkívüli csodálatot éreztem a hipnotizőr iránt.	1	2	3	4	5	6	7
9. Valahogy jólesett részesülni a hipnotizőr hatalmában.	1	2	3	4	5	6	7
10. Igazán akartam, hogy a hipnotizőr úgy találja, hogy jól csinálom a dolgokat.	1	2	3	4	5	6	7
11. Valahogy inkább szüleivel lévő gyermeknek éreztem magam, mintsem egy hipnotizőrrel lévő felnőttnek.	1	2	3	4	5	6	7
12. Úgy éreztem, hogy a hipnotizőr a vezető, én pedig a követője vagyok.	1	2	3	4	5	6	7
13. Azt akartam, hogy a hipnotizőr vigyázzon rám, amíg hipnózisban vagyok.	1	2	3	4	5	6	7
14. Azt akartam, hogy a hipnotizőr mondja meg, mit tegyek.	1	2	3	4	5	6	7
15. Azt akartam, hogy a hipnotizőr rám figyeljen.	1	2	3	4	5	6	7
16. Amikor nem tudtam megtenni, amit a hipnotizőr mondott, lelkifurdalásom támadt.	1	2	3	4	5	6	7
17. Aggasztott, hogy a hipnotizőr nem kedvel majd.	1	2	3	4	5	6	7
18. El akartam kerülni, hogy a hipnotizőr csalódjon bennem.	1	2	3	4	5	6	7
19. El akartam kerülni, hogy a hipnotizőr megharagudjon rám.	1	2	3	4	5	6	7

* A kérdőív első tizenkilenc, pozitív tétele magyarul már megjelent (Bányai és mtsai, 2001, 335–336). Köszönetünket fejezzük ki az ELTE Eötvös Kiadónak, hogy engedélyezte ezen tételek ismételt megjelenését.

20. Volt, amikor taszított a hipnotizőr. Olyan érzés volt ez, amit általában csak a szüleivel, egyes tanáraival és barátaival kapcsolatban érez az ember.	1	2	3	4	5	6	7
21. Nem is tudom miért, de valahogy néha kifejezetten a hipnotizőr ellenére akartam tenni.	1	2	3	4	5	6	7
22. Valahogy rosszul esett, hogy szinte eltörpültem a hipnotizőr mellett.	1	2	3	4	5	6	7

2. MELLÉKLET: A HIPNOTIZŐRÖKNÉL ALKALMAZOTT ABS KÉRDŐÍV

Név: (K.sz.:.....) Dátum:

Az alábbiakban néhány megállapítást talál. Olvassa el figyelmesen valamennyit, és mindegyikre vonatkozóan karikázza be azt a számot, amelyik leginkább megfelel hipnózis alatti érzéseinek. A növekvő értékek fokozatos átmenetet jelentenek a két szélső érték között. Nincsenek helyes vagy helytelen válaszok, ne gondolkozzon túl sokat, hanem a hipnózisbeli érzéseit legjobban kifejező számot jelölje meg.

1. Néha úgy éreztem, hogy nagyon erősen kötődöm a hipnotizálthoz. Olyan érzés volt ez, amit általában csak a gyerekei, egyes betegei/ tanítványai és a legjobb barátai iránt érez az ember.	1	2	3	4	5	6	7
2. Nem is tudom miért, de valahogy tényleg nagyon a hipnotizált kedvében akartam járni.	1	2	3	4	5	6	7
3. Úgy tűnt, hogy a hipnotizált minden szava és tette valahogy befolyásolta az érzéseimet.	1	2	3	4	5	6	7
4. Úgy éreztem, hogy minden, amit a hipnotizált tett és mondott, mélyen érint.	1	2	3	4	5	6	7
5. Amíg hipnotizáltam, szinte esendőnek éreztem a hipnotizáltat.	1	2	3	4	5	6	7
6. Úgy éreztem, hogy a hipnotizált gyámolításra szorul.	1	2	3	4	5	6	7
7. Kissé naivnak éreztem a hipnotizáltat.	1	2	3	4	5	6	7
8. Rendkívüli csodálatot éreztem a hipnotizált iránt.	1	2	3	4	5	6	7
9. Valahogy jólesett a hipnotizáltat a hatalmamban részesíteni.	1	2	3	4	5	6	7
10. Arra törekedtem, hogy a hipnotizált meg akarjon felelni nekem.	1	2	3	4	5	6	7
11. Valahogy inkább gyermekével lévő szülőnek éreztem magam, mintsem egy felnőttel lévő hipnotizőrnek.	1	2	3	4	5	6	7
12. Úgy éreztem, hogy én vagyok a vezető, a hipnotizált pedig követ engem.	1	2	3	4	5	6	7
13. Amíg hipnotizáltam, vigyázni, óvni akartam a hipnotizáltat.	1	2	3	4	5	6	7
14. Én akartam meghatározni, hogy a hipnotizált mit tegyen.	1	2	3	4	5	6	7
15. Azt akartam, hogy a hipnotizált rám figyeljen.	1	2	3	4	5	6	7

16. Amikor olyat kértem, amit a hipnotizált nem tudott megtenni, rossz érzésem támadt.	1	2	3	4	5	6	7
17. Aggasztott, hogy a hipnotizált nem kedvel majd.	1	2	3	4	5	6	7
18. El akartam kerülni, hogy a hipnotizált csalódjon bennem.	1	2	3	4	5	6	7
19. El akartam kerülni, hogy a hipnotizált megharagudjon rám.	1	2	3	4	5	6	7
20. Volt, amikor taszított a hipnotizált. Olyan érzés volt ez, amit általában csak a gyerekeivel, egyes betegeivel/ tanítványaival és barátaival kapcsolatban érez az ember.	1	2	3	4	5	6	7
21. Nem is tudom miért, de valahogy néha kifejezetten a hipnotizált ellenére akartam tenni.	1	2	3	4	5	6	7
22. Zavart, hogy a hipnotizált rám szorul.	1	2	3	4	5	6	7

IRODALOM

- Bachner-Melman, R., & Lichtenberg, P. (2001). Freud's relevance to hypnosis: A reevaluation. *American Journal of Clinical Hypnosis*, 44(1), 37–50.
- Bányai É. (2008). A hipnózis szociál-pszichobiológiai modellje. In Bányai É., & Benczúr L. (szerk.), *A hipnózis és a hipnoterápia alapjai* (pp. 379–445). Budapest, Hungary: ELTE Eötvös Kiadó.
- Bányai, É., Gósi-Greguss, A. C., Vágó, P., Varga, K., & Horváth, R. (1990). Interactional approach to the understanding of hypnosis: Theoretical background and main findings. In R. Van Dyck, P. Spinhoven, A. J. W. Van der Does, Y. R. Van Rood, & W. De Moor (Eds), *Hypnosis: Current theory, research and practice* (pp. 53–69). Amsterdam, The Netherlands: Free University Press.
- Bányai, É., Mészáros, I., Greguss, A., Gerber, A., & Csókay, L. (1974). *Stanford Hipnotikus Szuszeptibilitási Skála C változata*. Kézirat. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar.
- Bányai É., & Tauszik K. (2009). *A hipnózis kapcsolati dimenziója: kölcsönös archaikus bevonódás*. Előadás az Illyés Sándor Emlénapokon. Budapest, 2009. március 18–20.
- Bányai É., Varga K., & Gósiné Greguss A. C. (2001). Szuggesztív egyéniségek: archaikus bevonódás tanárok és hipnotizőrök hatására. In Pléh Cs., László J., & Oláh A. (szerk.), *Tanulás, kezdeményezés, alkotás: Barkóci Ilona 75. születésnapjára* (pp. 313–336). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Bernheim, H. (1884). *De la suggestion dans l'état hypnotique et dans l'état de veille*. Paris: Doin.
- Brown, D. P., & Fromm, E. (1986). *Hypnotherapy and Hypnoanalysis*. Hillsdale, USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cabré, L. J. M. (1999). Ferenczi Sándor hozzájárulása a viszontlátétel fogalmához. *Thalassa*, 10(1), 3–22.
- Eisen, M. R. (1993). Psychoanalytic and psychodynamic models pf hypnoanalysis. In J. W. Rhue, S. J. Lynn, & I. Kirsch (Eds), *Handbook of Clinical Hypnosis* (pp. 123–149). Washington, D. C., USA: American Psychological Association.
- Ellenberger, H. F. (1970). *The discovery of the unconscious*. New York, NY: Basic Books.
- Ferenczi, S. (1909/2002). Introjection and transference. In J. Dupont (Ed.), *First Contributions to Psycho-Analysis: Sándor Ferenczi* (pp. 35–93). London, England: H. Karnac Books Ltd.
- Freud, S. (1921/1995). Tömegpszichológia és én-analízis. In *Sigmund Freud Művei V. Tömegpszichológia. Társadalomlélektani írások* (pp. 185–248). Budapest: Cserépfalvi Könyvkiadó.

- Janet, P. (1897). L'Influence somnambulique et le besoin de direction. *Revue Philosophique de la France et de l'étranger*, 43, 113–143.
- Józsa E. (2011). A raport fogalma és szerepe az orvosi kommunikációban. In Varga K. (szerk.), *A szavakon túl: Kommunikáció és szuggesztió az orvosi gyakorlatban* (pp. 78–99). Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Józsa E. (2012). *Diádikus interakciós élménymintázatok*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola.
- Kernberg, O. (1965). Notes on Countertransference. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 13(1), 38–56.
- Levitt, E. E., Baker, E. L., & Fish, R. C. (1990). Some Conditions of Compliance and Resistance among Hypnotic Subjects. *American Journal of Clinical Hypnosis*, 32(4), 225–236.
- Mészáros I., Bányai É., Greguss A., Gerber A., & Csókay L. (1973). *Stanford Hipnotikus Szuszeptibilitási Skála A és B változata*. Kézirat. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar.
- Nash, M. R., & Spinler, D. (1989). Hypnosis and transference: A measure of archaic involvement. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 37(2), 129–144.
- Sheehan, P. W., & Dolby, R. M. (1979). Motivated involvement in hypnosis: The illustration of clinical rapport through hypnotic dreams. *Journal of Abnormal Psychology*, 88(5), 573–583.
- Shor, R. E. (1962). Three dimensions of hypnotic depth. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 10(1), 23–38.
- Shor, R. E. (1979). A phenomenological method for the measurement of variables important to an understanding of the nature of hypnosis. In E. Fromm, & R. E. Shor (Eds), *Hypnosis: Developments in research and new perspectives* (2nd ed., pp. 105–135). New York, USA: Aldine.
- Varga K. (2017). *A hipnotikus interakció fenomenológiája*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Varga, K., Bányai, É. I., & Gósi-Greguss, A. C. (1994). Parallel application of the experiential analysis technique with subject and hypnotist: A new possibility for measuring interactional synchrony. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 42(2), 130–139.
- Weitzenhoffer, A. M., & Hilgard, E. R. (1959). *Stanford Hypnotic Susceptibility Scale, Forms A and B*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Weitzenhoffer, A. M., & Hilgard, E. R. (1962). *Stanford Hypnotic Susceptibility Scale, Form C*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- White, R. W. (1941). A preface to the theory of hypnotism. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 36(4), 477–505.

INVESTIGATING THE HYPNOTISTS' ARCHAIC INVOLVEMENT

BÁNYAI, ÉVA – JÓZSA, EMESE – KÖLTŐ, ANDRÁS

Background and aims: *The emotional (archaic) involvement of the hypnotic subjects can be investigated with the standardised Archaic Involvement Measure, AIM(S). The interactional approach of hypnosis, however, requires that the countertransference-like experiences are measured in the hypnotists as well. Our study introduces the 22-item hypnotist version of the Archaic Involvement Measure – AIM(H) – developed in our laboratory for this aim and investigates the reliability and the factor structure of the questionnaire.*

Method: *22 hypnotists and their 387 subjects filled in the AIM after experimental hypnosis sessions. We calculated descriptive statistics, compared the intensity and the individual differences of archaic involvement of hypnotists and their subjects, and performed exploratory factor analysis on AIM(H) items.*

Results: *The AIM(H) items are organised in three factors: Attachment and positive relationship; Concern and need for caring; Need for control and fear of negative appraisal. The AIM(H) is equally reliable as the version of AIM for subjects. Archaic involvement of hypnotists and subjects did not differ significantly or the difference has a low effect size. At the same time there were significant individual differences in archaic involvement among hypnotists.*

Conclusion: *The AIM(H) is a reliable tool for measuring the countertransference-like experiences of hypnotists in experimental settings. Our results suggest that while subjects experience similar intensity of archaic involvements across interactions with different hypnotists, the emotional involvement of the hypnotists can be remarkably different across laboratory hypnosis sessions the hypnotist conducts with different subjects. This observation can deepen our understanding of the hypnotherapeutic relationship.*

Keywords: *hypnosis, archaic involvement, transference, counter-transference, interactional approach*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)